

JAN ESKYMO WELZL

TŘICET LET NA ZLATÉM SEVERU

NEJVĚTŠÍ ČESKÉ DOBRODRUŽSTVÍ
AŽ NA KRAJ SVĚTA

KIOKAN

edice
KIO *KAN*

Copyright © Edvard Valenta, Josefina Golombková –
dědicové c/o Dilia, 1965
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.
Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Copyright © Edvard Valenta,
Josefina Golombková – dědicové c/o Dilia, 1965
Redakční úprava Otilie Grezlová
Grafická úprava obálky Tomáš Řízek
Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
v edici Klokan, 2019
shop@alpress.cz
Vydání první

ISBN 978-80-7543-645-0

O autorovi

Jednoho podjarního dne roku 1929 otvíral mladý redaktor-ský chasník v brněnské redakci *Lidových novin* redakční poštu – činnost často úmorná a nezajímavá pro toho, kdo to dělá denně. Tenkrát však byl v haldě běžných zajímavostí a hlavně nezajímavostí docela nezvyklý dopis, šest aršíků popsaných tužkou, písemné svědectví ruky zřejmě klopotné a jistě se psaním zabývající velmi zřídka; to se hned pozná.

Dopis zněl takto:

Jan Welzl polární cestovatel oznamuje: Pro moje cestování co jsem já na dalekém severu konal, přišel jsem na všelijake ostrovy, kde jsem tam všelijake jeskině po vymřelých Eskimaku našel. Ty jeskyně jsou sta a sta roku opuštěné a v jse najdou náramne, a všelijake památní věci, do jedne jeskině jsem přišel kde byli všelijaké různé věci. Na zemi leželi kosti těch mrtvol, které už skorem schnile bili. Moh jsem ale poznat že to bili Eskimaci, který v tech jeskiňi žili. Nemoh jsem se ale tam dlouho držet poněvač ten zduch náramně zapáchal. Šel jsem na ven a vylomil jsem tu díru tak široko až jsem tam dost zduchu dostal. Mezy tym časem jsem šel a hledal jsem po druhých jeskiňách, a našel jsem ještě čtyři. Ty diri byli tak ouzke, že jsem se tam mohl sotva dostat. Vylomil jsem jich zasej tak dalece, abych dostal čerstvého zduchu tam. Potem jsem šel zas spatky k tej starej jeskyně a počal jsem hledat. V tej jeskyně bylo všelijaké harabuzi, kde jsem mněl velkou praci to ostraňit. Když jsem to ostraňil, tak jsem teprve přicházel na všelijaké věci, co oni mněli. Našel jsem všelijaké ručňy harpuni, bodlaki, šipi, ku-

chyňské nádobí z kamenu a slonových kostí. Malá Bedna, která byla vypracovaná z Velrybské kostě, našel jsem vni všelijaké lékařské Instrumenti, které byli krásně zkosti vypracované. Vedle byla druhá bedna vktere byli všelijaké jehli, nužky, nuž, niti ze kůže řezané, i tak i náprstky. Poznamenal jsem si to místo a odešel jsem do druhých díř; a patral jsem tam co bych tam mohl najít. Byl jsem tam pro plných tři dni nežli jsem to skoumaňi končil.

Podobně to šlo dál. Podpis chyběl, ale taky nač by tu byl, když se přece jménem odesílatelovým dopis začíná. Razítko na obálce prozrazovalo, že pisatel, Jan Welzl, bydlí v Zábřehu.

Jan Welzl – hlavně dnešní mladé generaci neříká to jméno už skoro nic, i když se vyskytuje v seznamu českých spisovatelů. Ale před čtvrt stoletím bylo u nás velmi dobře známé, a i před pětatřiceti lety, toho dne, kdy dopis do redakce přišel, věděl novinář, o koho jde. Muž toho jména byl totiž v písemném spojení s redakcí *Lidových novin* už před čtyřmi lety; a jestliže ten, kdo vydal knihu, je spisovatelem, pak byl ten člověk opravdu českým spisovatelem, i když se ho jeho pravopis, hrozná čeština i stavba vět snažily usvědčit z pravého opaku.

Jan Welzl, tehdy zrovna šedesátník, se stal spisovatelem takto:

V létě roku 1924 ztroskotala na tichomořském pobřeží Spojených států severně od města Seattlu šalupa *Sedm sester*, vržená v bouři na pobřeží. Posádka, pokud neutonula nebo nesložila kosti na skaliskách, se vydrápala na břeh zároveň se spolujeditelem plavidla Janem Welzlem, který uvedl při vyšetřování tohoto neštěstí, že vezl z Nové Sibíře, ostrova v Severním ledovém moři, kožišinné úlovky, své i svých přátel, do San Franciska, aby je tam vyměnil za živobytí, s kterým se měl opět vrátit na Novou Sibíř. Tvrdil americkým úřadům, že žije na tomto ostrově už třicet let, dokonce v jeskyni, kterou si tam ještě v minulém století vystřílel do skály a kde má taky skladiště, zámečnickou dílnu a smečku polárních psů. Vyšetřující orgány se však zajímaly především o to, kam ten ztroskotanec přísluší a kam ho mají tedy postrkem poslat, protože doklady

neměl a z hlediska amerických zákonů tu šlo o spoustu všelijakých přestupků proti nařízením o námořní plavbě – něco jako když řidič nemající ani průkaz ba ani legitimaci někoho při neopatrné jízdě poraní nebo dokonce usmrtí. K tomu všemu tu nikdo nevěděl o Nové Sibiři nic než to, že je to neobydlený ledový ostrov, dokonce část Sovětského svazu – to neznělo dobře. Posuzován těmito hledisky byl Jan Welzl na půdě Spojených států naprosto nežádoucím cizincem. Marně vysvětloval, že má spolu s několika přáteli, bílými i Eskymáky, obchod a povoznictví, že je nejenom lovcem, ale taky polárním listonošem, zásobovatelem odlehlých zlatokopeckých nebo loveckých samot na Aljašce a v nejsevernější Kanadě, ba i na ostrovech v Ledovém moři – dokonce dodával hrdě, že je na Novosibirských ostrovech náčelníkem a nejvyšším soudcem. Stačí podat zprávu do Nome, aljašského přístavu u Behringovy úžiny; tam ho znají v každé bance a v každém obchodě a snadno by tam získal úvěr, peníze, za které by se dostal zpět na vysoký sever.

Takovým pohádkám nechtěli rozumět; tohoto podezřelého člověka se musí Spojené státy stůj co stůj zbavit. Když řekl, že se narodil v roce 1868 v Zábřehu na Moravě, v Rakousko-Uhersku, že je tedy příslušenstvím vlastně Rakušan, poučili nevědomce, že zaspal mnoho let, že ten stát i s císařem pánem je už ten tam a že trosečník je československým státním příslušníkem. Ačkoliv Jan Welzl neměl o nějakém Československu potuchy, byl jako příslušník té země přes rozhořčené i zoufalé protesty poslán do New Yorku na Ellis Island, karantény pro nepohodlné cizince, a odtud nejbližší lodí do Hamburku na tamní československý konzulát; tam ať už si s ním poradí dál.

Bělovlasý muž, kterému soudě podle objemu jeho břicha na vysokém severu dobře sloužilo, se tedy ocitl s prázdnými kapsami v Hamburku, tak daleko od svého ledového domova a od svých přátel, že jakékoliv spojení s nimi bylo, to věděl, docela nemožné. Náčelník a nejvyšší soudce Novosibirských ostrovů se proto rozhodl začít znovu od piky a na dalekou cestu zpátky si vydělat holýma rukama.

Před prahem šedesátky, natož s velkým břichem, se vydělávalo tehdy nádeničinou těžce a pomalu. Tahal bedny a pytle, nosil kufry, pomáhal při nakládání zboží, pod přístavními jeřáby, uklízel skladiště, zametal, čistil dvory, dřel se od rána do noci, škudlil na všem, obracel v dlani každý peníz, člověk, který ještě před několika měsíci počítal v tisícovkách dolarů. Bydlil v nuzné kuchyňce stejně nuzného hokynáře nedaleko přístavu, v kumbále, kde neměl ani elektriku a kde se neje-
nom nevařilo, ale ani netopilo. Ale na nepohodlí a na zimu byl zvyklý. Třicet let života nad polárním kruhem nikoho na světě nezchoulostiví.

Přes nejúžnostlivější šetření poznal však brzy, že potrvá léta, než si nádenickou prací vydělá tolik, aby se mohl vrátit na Aljašku, nebo, nebude-li smět na území Spojených států, tedy aspoň do kanadského Dawsonu, těsně na aljašské hranici, kde už snadno sežene úvěr a dosáhne spojení se svými přáteli, kteří jistě ani netuší, co se přihodilo, a kteří by se snad mohli domnívat, že s jejich úlovy práskl do bot, on, jejich náčelník a nejvyšší soudce, a že teď někde klidně na stará kolena žije z jejich dřiny – to pomyšlení ho hnětlo ze všeho nejvíc.

Naráz změnila jeho osud velmi šťastná nešťastná náhoda. Šel jednoho večera, udřený a zamyšlený, od přístavu domů, a jak tak jde, najednou ho v opuštěné ulici srazilo auto. Sbíral se se země potlučený jenom trochu, ale potraný a zvalený hodně; z jeho obleku, jediného, zbyly cáry. Majitel auta, který vypeskoval svého šoféra, byl však zřejmě polekán nehodou víc než sám Welzl; využil osamělosti ulice a naprostého nedostatku svědků a vypořádal se s ním na místě. Welzl odcházel odtud sice v hadrech, ale s pěti stomarkovými bankovkami jako náhradou a zároveň odměnou za mlčení.

Pět set marek, ještě nedávno pro něho pakatel, ale dnes bohatství. Welzl se rozhodl, že si především několik dní odpočine. Jednak byl opravdu potlučen a jednak si právě teď, za těchto okolností, uvědomil, jak je unavený. Koupil si hned šaty a nově oblečen zašel do blízké námořnické hospůdky na kus řeči, na kus zábavy, kterou si tak dlouho a tak důsledně odpíral; na kus

života, rozptýlení. Bylo tu plno kouře, plno námořníků a dobrodruhů, plno rámusu, ale bylo zde útulno. Seděl tady v koutku i zítřka a pozítří a naslouchal chvástavému napařování námořníků, kteří tu dávali k lepšímu své příběhy ze všech konců světa. Nakonec si všimli osamělého šedivého tloušťáka, dali mu připít, a že jako aby se teď pochlubil zase on, má-li čím.

Welzl se ostýchal. Zdálo se mu, že proti pestrým příběhům z pralesů v samém srdci Afriky nebo Brazílie je jeho ledový svět chudičký, bez barev, bez vůně, a že vedle lechtivých dobrodružství z tichomořských ostrovů hříšné lásky je zlatý sever opravdu už víc než holá pustina – a námořníci si přece potrpí hlavně na krásné povídačky kolem krásných žen.

Konečně spustil, nesměle a skromně. Ale sotvaže začal, sotvaže se vrátil vzpomínkami do svého polárního domova, ožil ten pustý bílý svět jasně před jeho očima a za chvíli viděl, že ožívá i před tvářemi všech posluchačů; že je obklopen lidmi naslouchajícími ve strnulém, žasnoucím mlčení, které bylo přerušeno jenom tehdy, když sám se odmlčel, a byl hned vybízen, aby honem vypravoval dál. I osazenstvo vzdálenějších stolků si přisedlo, karty přestaly pleskat o polité stolní desky a barman zamkl orchestrion. Otrlí, světem i životem otřískaní světoběžníci a dobrodruzi naslouchali vyprávění o cestách krve, hrůzy, utrpení, smrti i vítězství ve strašlivých ledových pustinách, kde smrt se na tebe dívá odevšad, kde nasadíš život za přítele, ale kde zase nesmíš ani mrknout, ani vzlyknout, zahyne-li dobrý druh zrovna před tvýma očima, nesmíš mu pomoci, protože nemůžeš, nechceš-li zahynout sám a zahubit i ostatní přátele, protože tady je především čas tvým pánem, každá hodina, ba každá vteřina, která ti určuje chvíli, kdy musíš být zpátky ve svém doupěti vystříleném ve skále, nemá-li tě zaskočit polární noc, ve které se svět, ponořený na půl roku do tmy, otrásá ve svých pantech náporu polárního orkánu. Před vyvalenýma očima námořníků se počaly nad sklenicemi rumu a jiného laciného pití rozvíjet příběhy nejúžasnější, jimž by nikdo nevěřil, kdyby nebyly vyprávěny tak barvitě a s takovými podrobnostmi, že celý ten prazvláštní ledový svět, líčený Janem Welzlem, vystupo-

val z tabákového čmoudu naplňujícího hospůdku v přesných, zřetelných obrysech. A pak se zase počal celý lokál otřásat smíchem, když ze světoběžnickových úst splývala podivná krákoranina, o které tvrdil, že je to ochutština, jedno z eskymáckých nářečí, jichž zná vypravěč bezmála deset.

Musil vypravovat několik večerů, stále a stále, a pořád bylo víc a víc posluchačů.

Za několik dní se tu objevil po městsku oblečený pán, člověk, který se sem nějak nehodil; profesor to byl, představil se velice uctivě, a že prý spisuje slovníky rozmanitých málo známých severských jazyků a nářečí, že se doslechl o Janu Welzlovi – nemohl by mu věnovat několik příštích večerů?

Tak tu teď vysedávali několik dní sami dva. Profesor sestavoval jednoduché věty a Welzl je hned překládal do rozmanitých eskymáckých nářečí. Profesor si pilně psal, až toho měl pomalu celý tlustý sešit. Dokonce si sepisoval i do notových linek nápěvy, které mu Welzl falešně prozpěvoval, popěvky obyvatel nejzazšího severu. Byl ohromen Welzlovými znalostmi – a stejně byl ohromen i Welzl, když se ho nakonec profesor ptal, kolik je dlužen. Copak se může za pouhé vyprávění něco platit? Ukázalo se, že ano, že si tím vydělal nachlup tolik, co nedávným úrazem – a navíc si nemusí z těch peněz kupovat šaty, ba i útratu v hospodě platil profesor! Rázem poznal Jan Welzl, že jeho vypravování, to jest jeho zkušenosti, mají tady v Evropě jakousi cenu.

Jeho sebedůvěra stoupla. Teď jenom co dál; jak této hodnoty využít k tomu, aby peníze na cestu zpátky do ledové vlasti plynuly do kapes rychleji než hubeným pramínkem nádenické dřiny.

První myšlenka nebyla nejlepší. Welzl se rozhodl, že uspořádá výstavu; že namaluje veliký obraz polárních krajin, ale že ten obraz bude moci spatřit jenom ten, kdo zaplatí vstupné. Nikdy v životě nic nemaloval; ale věděl, že už tolikrát se musil pustit do práce, o které dříve neměl potuchy, a vždycky to svedl, protože musil, nechtěl-li zahynout. Koupil si velké čtverce bílé lepenky a počal ve své kuchyňce kreslit námořnic-

kým olůvkem obrovskou mapu, něco na ten způsob, říkal si, jako ty mapy, které visely na zdech československého konzulátu, kam se často chodíval dotazovat, jak jsou daleko se složitou prací, jejímž výsledkem mělo být přesné stanovení jeho domovské příslušnosti a sepsání příslušných listin. Jenomže tohle musila být tak trochu mapa, ale tak trochu i skutečnost, podle přírody. A protože ty mapy na zdech byly barevné, začal si do obchodu s barvami. Dověděl se, že jsou barvy vodové, temperové, olejové, pastely, barevné tužky – koupil tedy ode všeho trochu. A nyní vznikala den po dni a týden po týdnu nejpodivnější mapa, jaká kdy byla namalována od středověku. Všechny druhy barev se účastnily, všechny se tu kupily na sebe v divé směsi, z níž jenom oko starého námořníka dovedlo vylovit ledovce, vodní průrvy v Ledovém moři, pustotu mysů a zálivů, „popadali meteorski kameni“ a konečně i severní točnu, přesně podle skutečnosti, to jest přilepenou k nebeské báni, protože tak ji popisovali ostřílení polární lovci, kteří to slyšeli zase od jiných, ještě zkušenějších a zasvěcenějších, čtverec pomalované lepenky kladl ke čtverci, krúnýř olejových barev se zdvíhal místy opravdu v povážlivě vysoká pohoří. Na plochách pomalovaných olejem nakreslil ještě pastelkami nebo barevnými tužkami důležité podrobnosti, na které si vzpomněl dodatečně a které nesměly chybět. Místy si pomohl pomalovanými útržky, které na příslušné partie přilepil. Konečně, po nesmírné lopotě trávající několik měsíců, objevila se u hamburského přístavu na plotě tato cedule:

NÁMORŇÍK JAN WELZL

*který procestoval asijskou Sibiř a pustiny Severního Ledového
more až po 86. st. severní šířky a v těchto pustinách*

po 30 roků, žil,

VYSTAVUJE

*v Hamburku, Johanneswahl Nr. 1
(ve dvoře, stanoviště kar a vozíků),
obraz života krajů arktických,
VĚRNĚ DLE SKUTEČNOSTI.*

Obraz tento je 10 metrů dlouhý, 4 metry široký a obsahuje 52 oddělení. Z obsahu obrazu vyjímáme:

Vyhaslé sopky v Medvědí pustině v severní Kanadě, pohled na polární more, kde zahynuly různé polární výpravy, ledovce se znameními pro výpravu na severní točnu, pohled na pustinu v Ledovém moři, cesty různých vyprav, které dosáhly nejvyšších míst na cestě k severní točně a na této cestě našly padlé meteory, pohledy na pobřeží severní Sibíře, pohled na ledovou pustinu blíže severní točny na 86. a 87. stupni severní šířky. Ledové moře po bouři, Země Františka Josefa atd. Výstava obrazu otevřena denně od 10 do 2 hodin odpoledne a od 5 do 8 hodin večer.

Vstupné dobrovolné, ve prospěch pomoci československé badatelské výpravy na daleky sever. O hojnou návštěvu uctivé žádá JAN WELZL

„Tož ty námořníky přicházeli,“ vypravoval Welzl později o tomto svém podniku, „a aji inyho lidu se tam nahnalo a mně velkou čest dávali pres tu mapu, jak je to náramně vypracovaný. A k posledku tam přisel aji ten profesor přes ty seversky jazyky. Že pré, pane Welzl, a co je totok tady? Povdám, co, pane profesore? A von okázal na ty ledovci, na ly ledový hory. Povdám, pane profesore, to sou ledovci. Von se neříkal nic, ale já sem si řekl, že přes ty ledovci musím ešče neco dál udělat. Ten pád tady byl, že ani ty námořníky nepoznali, že to ledový hory só. Jeden námořník tu zvěst mě dál, že pré ledový hory se musijó svítit ve slunku jak hvězdičky, že to viděl, jak to všelijaký různý barvy hraje, dyž taková věci na vodě plave. Tož sem si lámal hlavu, jak to udělat, aby to byly ledovci jako opravdicky, co se svitijó ve slunku. A tož sem šel toho dňa ulicama a uviděl jsem v jednym kšeftu takový figury voblečeny, takový slečny z gipsu nebo z vosku, a měly takový šaty a na těch šatech takový malý šupky nebo jak prach to vypadalo a cely se to na nich svítilo. Povdám si, to ja! Zandu tam a tu votázku přes tu věc jim dávám, co se to tak svítí. Říkám, copak to je? Povdajó, flitr, nebo tak nějak. Říkám, zabalte mně toho flitru pár kilo! Voni se všeci

smieli, protože voní přes tu mapu severských pustiny nic nevěděli. Tož mě prodali nakonec dvě kila toho flitru, kilo stříbrnyho a kilo zlatyho. A tož jsem šel a přes ty ledový krajiny na mapě sem esce prstem natřel fermež a na ten fermež sem nasypal ten flitr a teď se to teprá pěkně svítilo a ten pád byl tady toho náramného podivu přes tu mapu. Jenomže ty lidi byly hlópi a žádné povědět nemohl, co by to všecko zobrazení dávalo.“

Zkrátka nevybral na vstupném ani tolik, co ho stály barvy, lepenka, flitr i ostatní nezbytné náležitosti tohoto díla. Tu si vzpomněl na něco lepšího: Jednou sestrojil nějakým osamělým zlatokopům čerpadlo, kterým snadno odstraňovali vodu vnikaající do jejich zlatého dolu, báječný vynález to byl, nazval jej perpetomobile, protože o podobném zázračném přístroji četl v prastarém ročníku časopisu *Über Land und Meer*, který se zatoulal až na Aljašku a odtud do jeho jeskyně. Nic snazšího než postavit ten div znovu, na to se přece pohrne kdekdo.

Ale v Hamburku, kde bylo parních a elektrických pump i jiných strojů všude na každém rohu a kde každý školák věděl, že perpetuum mobile je nesmysl, vypadalo ručně, z nejrozmanitějších odpadků sestrojené čerpadlo jako hračka pro děti a starý námořník jako pomatenec. Ztrácel na vážnosti, mapou už beztoho otřesené, stával se pomalu směšnou figurkou všude kolem přístavu, ten šedivý muž, kterému přezdívali prostě Eskymák – a to už vůbec neznělo uctivě ve světě, kde kromě bílé pleti žádná jiná není ceněna.

V té době letěly právě světem zprávy o hrdinném norském kapitánu a badateli Roaldu Amundsenovi, prvním člověku, který kdy stanul na jižním pólu a který právě přeletěl i Severní točnu. Starý tulák brával tu a tam do umozolených dlaní noviny, hlavně na československém konzulátě. Byly tam také brněnské *Lidové Noviny*, kde četl o Amundsenově přiletu do Nome. Amundsen – vždyť toho chlapíka dobře zná, to je přece jistě ten člověk, který první proplul Severozápadní pasáž, ledovou cestu od Grónska k Herschlovu ostrovu v ústí kanadské řeky Mackenzie! Tam opustil ten kapitán svou loď, nechal na ní posádku a s jediným průvodcem se vydal pěšky od Mackenzie

až do Circle City na řece Yukonu, kde chtěl nakoupit zásoby pro své druhy. Na řece Porcupine, uprostřed strašlivých aljašských pralesů, se tenkrát setkali. Roald Amundsen, tak se představil, a Jan Welzl, který tudy tenkrát táhl se svou psí smečkou a se svými eskymáckými druhy, rozvážeje živobyetí po opuštěných samotách. Welzl ukázal Amundsenovi cestu, zevrubně mu popsal, v jakém je kde stavu, kudy se brát. Jak se osudy mění! Amundsen je dnes bezmála první člověk na celém světě, on pak poslední, docela na dně, dokonce pro smích! No, to nevadí; nevíme, kdo se vyzná v polárních oblastech líp, zda on, či Amundsen! Pravda, Jan Welzl byl nejdále na 86. st. severní šířky, tedy dávno ne na pólu jako Amundsen; ale ten zase dělal honem honem, aby už byl z ledových pustin doma – kdežto Jan Welzl zde doma byl!

Konečně se osmělil a poslal redakci *Lidových novin* dopis, aby jako věděli, že taky nějaký Moravan byl vysoko na severu, ba že tam žil celých třicet let a že by tedy o tom mohl ledacos zajímavého povědět.

V Brně se dostal tehdejší první Welzlův dopis na stůl Rudolfa Těsnohlídka, protože tento spisovatel uměl norský, a tak mu byly svěřovány zprávy týkající se severských zemí a nakonec severu vůbec. Těsnohlídek sice nebyl ze zmateného Welzlova povídání moudrý, protože písemný Welzlův výkon zhruba odpovídal srozumitelnosti jeho mapy, ale přesto si oba muži dopisovali celý rok. Těsnohlídek marně zapřísahal Welzla, aby psal raději německy, anglicky nebo francouzsky, když, jak tvrdí, všechny tyto jazyky zná, Welzl lpěl tvrdošijně na své někdejší mateřštině, kterou nemluvil čtyřicet let, ale zarytě se domníval, že je srozumitelná. Často byly celé dopisy jedinou neřešitelnou šarádou, ledačemus srozumitelnému zase Těsnohlídek nevěřil, něco opět promítl svou básnickou duší do zcela jiných poloh – ale přesto vznikla z této korespondence knížka, která konečně v roce 1928 vyšla s názvem *Eskymo Welzl* a byla přeložena i do franštiny. Tak se stal Jan Welzl zásluhou neznámého řidiče, neznámého majitele auta, profesora severských jazyků, Roalda Amundsen a básníka Rudolfa Těsnohlídka, a hlavně zásluhou

své bídy českým spisovatelem. Od té doby se už nepodpisoval jinak než Jan Welzl, cestovatel, badatel a spisovatel.

Honorář za knížku byl ovšem skromný, úměrný poměrům v tehdejších našich nakladatelstvích. Ale Welzl, který nádeničil v hamburském přístavu dál, nabyl přece jenom už jakési proslulosti a přivydělal si trochu několika přednáškami po Německu. Teď měl pohromadě přesně tolik peněz, aby se dostal až do Kanady, nečekal tedy, až jeho knížka vyjde, dokonce nebyl zvědav ani na svou starou vlast, které byl tak blízko, a odjel, rozhodnut zastavit se až v Dawsonu, ve zlatokopectém hnízdě, které vystupuje v tolika dobrodružných románech o zlaté horečce a ve kterém byl starý náčelník jako doma.

Ale osud si s ním ještě trochu pohrál. Welzl se seznámil v kanadském Quebecku s člověkem, který právě zdědil nějaké peníze a zakládal si v Ontariu farmu, kde křížil kožišinnou zvěř. Sháněl bobry, ale především člověka, který by tomu rozuměl. To byl ovšem Welzlův obor, vždyť starý polárník zásobil kožišinnou zvěř nesčetné farmy na Aljašce a znal dobře všechna loviště, všechny pěstitele i všechny nákupní prameny v tomto oboru. Toto byla práce, která mu plnila kapsy nepoměrně rychleji než nádeničina v hamburském přístavu nebo spisovatelství. Na podzim roku 1928 vyřídil poslední zásilku bobrů do Ontaria – a teď viděl, že se příliš zdržel, že na sever letos už nemůže, protože než by dorazil do Nome, oceán by byl už zamrzlý a polární noc by mu znemožnila další pouť na Novou Sibiř. Tak se rozhodl, že než by utrácel dolary v Kanadě, kde je nepoměrně dražší než v Evropě, vrátí se s dobytčářskou lodí, kde si přeplavbu odpracuje ošetřováním dobytka, znovu na druhý břeh Atlantiku a podívá se přece jenom do své staré vlasti, vyhledá svého spolupracovníka Rudolfa Těsnohlídka a přečte si taky svou knížku. A tak se ocitl konečně, po čtyřiceti letech, ve své domovině.

První stanicí byla Praha, kde se především dověděl, že Rudolf Těsnohlídek je mrtev, že si vzal život za svým redakčním stolem. To byla zlá zpráva. Vysedával po hospodách, všude, kde se scházívala veselá umělecká chasa, hlavně v Kumanovu, a tady

bavil herce, filmaře, spisovatele, a vůbec kumštýře svými příběhy stejné jako kdysi námořníky v Hamburku. Rozumí se, že tu na něho hleděli především jako na nesmírně svérázného podivína, spíše legračního než věrohodného. Není divu; stodesetikilový ošumělý náčelník, bez límce, bez vázanky, bez zimmíku nebo svrchníku, ozdobený často místo chybějícího knoflíku prostě provázky, které udržovaly pohromadě jeho oleštěné ustrojení, domnělý prostáček, primitiv vyprávějící češtinou, která už sama o sobě rozpoutávala stálé výbuchy smíchu, byl předem odsouzen stát se zdrojem jedinečné švandy, ne však jedinečného poučení.

Ale Jan Welzl nechodil jenom po hospodách. Sháněl spisovatele, který by nahradil Těsnohlídka. Knížku Eskymo Welzl si přečetl – a zhrozil se. Jednak tam zůstaly jenom nepatrné zlomečky jeho „oznamování na registr“ a jednak v ní našel tolik zmatenin, nedorozumění, omylů a tím i nepravd, že žil ve stálém strachu, aby nakonec nebyl zatčen a uvězněn za to, že svět obalamutil – na své pravdě si totiž zakládal ze všeho nejvíc. „Tady je ten pád,“ prohlásil, „že já za všelijaký různý lže, kery sou v té knize přihozeny, aji k moje smrtě vodsouzené bych byt mohl!“

Našel opravdu spisovatele, dr. Pavla Eisnera, který se rozhodl zapisovat si jeho vyprávění a vyplatil Welzlovi hned předem velmi slušnou zálohu na pozdější honorář, neboť rázem postřehl, že Welzlovy příběhy, sepsané cvičenou rukou, mohou být světovou senzací. Tato spolupráce však ztroskotala na tom, že Welzl nedovedl vypravovat souvisle a v nesčetných odbočkách a odskocích se Pavel Eisner nakonec vůbec nevyznal, takže uznal beznadějnost svého úsilí.

Zklamán odjel Welzl před jarem roku 1929 do rodného Zábřehu, kde ho ovšem už vůbec nikdo neznal a kde ho měli všichni rovnou za blázna, hlavně ode dne, kdy vystavil v místní škole svou hamburskou mapu polárních oblastí. Mimo to o sobě tvrdil, že vynalezl perpetuum mobile. Ukázalo se také při rozprávkách v místní hospodě, že se vůbec nevyzná v mapách, že si doslova plete severní pól s jižním, že nemá potuchy o tom, co

jsou to poledníky, i když mu byly proti tomu rovnoběžky, dokonce každá minuta zeměpisné šířky, pojmem běžným, jak není divu u člověka, který žil v krajinách tak blízkých severní točně a jehož život tolikrát na každé minutě zeměpisné šířky závisel – to ovšem mohlo posluchače sotva napadnout.

Věděli jenom, že tento šašek, jehož strčí v zeměpise do kapsy každý školák, pomatenec, který tvrdí, že Amundsen nemohl být na točně, protože tam je vzduch natvrdo zmrzlý a země přilepená k obloze, nemohl být nikdy náčelníkem Eskymáků na Nové Sibiři; že je to jenom nejpodivnější tlachal, jakého kdy poznali.

Jediný tamní učitel přece jenom pochopil, že přes tyto neznalosti stojí před ním nejzajímavější člověk, jakého kdy nejenom viděl, ale o jakém kdy vůbec slyšel. Chápal, že nikdo na světě si nemůže tolik jedinečných příhod i podrobností vymyslet. Zorganizoval mu několik přednášek po školách a tělocvičnách, ba dokonce dvě přednášky v brněnském rozhlase, kde ovšem Welzla znali jako autora podivné knížky *Eskymo Welzl*.

To znamenalo jet do Brna – ale tam je přece redakce, kam psával Těsnohlídkovi! Snad tam budou i jiní novináři a spisovatelé, kterým by ještě dal paměti a přivydělal si na cestu na Novou Sibiř – nebo aspoň na zaplacení krejčího, u kterého si dal ušít šaty, aby jeho vystoupení v rozhlase bylo důstojné.

A takto, touto složitou cestou, doputoval konečně do brněnské redakce dopis starého náčelníka, a to byl taky začátek nezvyklého, déle než čtvrt roku trvajícího spolupracovníctví tří lidí, šedivého náčelníka a dvou mladých novinářů, Bedřicha Golombka a Edvarda Valenty.

Byla to pro obě strany situace nejenom nezvyklá, ale často taky hodně svízelná. Jan Welzl, vida zájem, ocenil náhle své zkušenosti, a celkem právem, tak vysoko, že jeho spoluautorské požadavky byly úměrné jeho sebedůvěře, zdaleka však ne peněžním možnostem obou žurnalistů. Přesto se odhodlali náčelníkovým podmínkám vyhovět. Jan Welzl byl, to je pravda, dobrosrdečný, ale zároveň velmi rozhodný, ba leckdy rozličně umíněný, a dennodenní společné besedování, šest až osm

hodin, to vše kromě redakční práce, nebylo oddechem, nebo dokonce zábavou. Welzlovi, jehož přirozená inteligence byla ovšem mimořádná, chybělo docela nejenom vzdělání, ale i znalosti být nejběžnější střeoevropské společenské konvence. Klobouk kladl v předsíni prostě na zem, po obědě projevoval uznání hlasitým říháním, hořící doutníky se povalovaly na pohovkách a na křeslech, celý pokoj byl postříkán plivanci žvýkaného tabáku, hrdlo si musil vypravěč stále osvěžovat rumem a čelo alpou, aby „dostal tu paměť zase zpátky“, ale mnohem horší to bylo přímo s prací samotnou, to jest s Welzlovou češtinou, se stavbou jeho vět a s naprostou neschopností udržet nit vypravování bez nesčetných odboček a dalšího odbíhání k novým odbočkám, při nichž se nakonec hlavní příběh přestěhoval třeba od ústí řeky Mackenzie do sibiřské tajgy, k tomu všemu o dvacet let zpátky, a to všechno v jedné větě. Dávné stenogramy, které zachycovaly každé Welzlovo slovo, mluví o tom řečí velmi jasnou, i když velmi zmatenou. Hned první minuty vyprávění, první stránka stenografického materiálu vážícího nakonec několik kilo, svědčí o tom, před jaký úkol byli postaveni všichni tři spolupracovníci. Slyšme znovu aspoň první minuty Welzlova vyprávění:

„V Greanforku za Dawsonem se stala tato komédia: Dyž počali v roce 1897 kopat zlato, každé prospektor kókal, aby tam byl první a vzal si kósek země toho zlatyho pola, aby štěstí tam došel. Mezi nima byl taky Švéda z Ameriky. Znenadanou přijel jeden kamarád toho Švédu, co toho dobře znal. Ale on býval obyčejně jeho nepřítel, kde kolikrát ve Spojených státech všelijaké různice spolu mezi sebou měli. A ten člověk byl taky Švéda. Ale on zpozoroval, že on je tam, nic se ho neříkal a kókal, aby vypátral, co on v jeho zemi má. A jednyho dňa znenadanou šel a našel si jednoho advokáta a udal k němu, že on mu zezbral to zlaté pole. Dyž potom to mělo přijít k soudu, tak byl člověk jeden zeslaný od soudného domu, aby mu podal ty papíry, že by se měl představit soudu. On otevřel obálku, četl to, vzal toho soudného sluhu od soudu a vyhodil ho ven. A to vzbudilo náramný zájem v celým kraju. Ale nebylo žádného strachu před

tom, protože on měl veliký známosti dobrých kamarádů. Ešče se ztratil hodný čas nežli on přišel potem k soudu. A když přišel potem k ternu soudu, tak ten soud trval celé deň až do noci a celou noc beznepřestále. Takže v posledku on tým pádem ten soud prohrál. Tenkrát tu chvilku, když on ten soud prohrál, tak tu chvíli se tam toli lidu nahnalo, že nebylo místa přijít už nic víc dál do soudného pokoje a nebylo už místa nic víc dál přijít na silnici stát, jak se tam toli lidu nahnalo.

A on ten Švéda potem vyšel ven a sotva vyšel ven, tak mu podali jeho kamarádi zbraně do ruk. On s tema zbraněma potem se vrátil k soudu a začal střílet po těch advokátech a těch, co na něho falešně zapřísáhli. A to byla tým pádem veliká komédia zevnitř i zvenku soudného pokoje taky. Ono to všechno poutíkalo ven a dyž přišli ven, teprvá venku se to mlátilo a střílalo protivá sobě. Tak ten špás teho soudu stálo všelijaký mrtvých a raněných.“

Od těchto mrtvých a raněných přeskočil však rázem k jiným podobně postiženým, na jiném místě, v jiném čase, a na zahájený příběh docela zapomněl.

Jediná cesta, jediná metoda mohla vést z tohoto bludiště, jeden spolupracovník prostě stenografoval všechno, slovo od slova, druhý pak si dělal poznámky, aby mohl Welzla vrátit buď za chvilku, nebo až při zítřejší besedě, od odboček k přerušnému příběhu a zároveň k vysvětlení sporných nebo zhora nesrozumitelných míst, k objasnění nesčetných podrobností a faktů z nejrozmanitějších oborů, ať se to týkalo čehokoliv, nač vypravěč ve svém polárním životě a nyní v proudu svého vyprávění narázil – a konce konců bylo taky třeba dbát toho, aby líčení Welzlových osudů mělo jakousi časovou posloupnost, hlavně aby bylo jasno, co bylo napřed a co potom. S tím byla velká lopota, protože Welzl býval podrážděný, byl-li přerušen ve chvíli, kdy „ten pád jeho paměti byl tady“, nebo zase považoval novináře za hlupáky, nebylo-li jim jasné to, co jemu bylo na vysokém severu denním chlebem, nebo když z něho ždímalí podrobnosti, které považoval za nezajímavé, za příliš všední, aby stály za zmínku, ačkoliv evropskému uchu zněly jako neslýchané senzace.

Zároveň se museli oba žurnalisté stále přesvědčovat o Welzlově věrohodnosti, protože celý jeho život byl nepřetržitou řadou samých neuvěřitelností. Poměrně snadno se zdařil důkaz, že Welzl všechny kraje, které popisuje, opravdu dokonale zná. Nevyznal se sice na mapách vskutku ani v nejmenším, ale když si novináři sehnali velké podrobné mapy popisovaných oblastí, ukázalo se, že náčelník zde zná nejenom všechny nejzapadlejší samoty, ale i vzdálenosti mezi nimi, třeba od jednoho novosibiřského ostrova k druhému na kilometry přesně, aniž se ovšem na mapu podíval. A ostatně byly jeho popisy všech krajin, jimiž vláčel klopotný život, tak barvitě a zrovna prostorově hmatatelné, že nikdo na světě, tím méně člověk tak neučený, bez jakéhokoliv slovesného vzdělání, by je nemohl popsat s obrazivostí tak fotografickou, ba víc než to: se zdůrazněním podstatného a vynecháním podřadného. Novináři se někdy, po týdnech třeba, vrátili jako namátkou k podrobnosti nějakého dříve vypravovaného příběhu nebo popisu – Welzl vypravoval znovu přesně stejně, tak jak lze vypravovat jenom vlastní prožitek, nikdy vymyšlenost. Jak se řekne v nářečí tipinských Eskymáků to a to? Řekl. Táž otázka padla za dva měsíce, úmyslně, nenápadně, léčka. Přeložil větu navlas stejně; bylo tedy jasné, že opravdu zná několik eskymáckých nářečí; vždyť člověk, který by si mohl pamatovat tak dlouho nějaké vymyšlené skřehotavé nic, jak to lhoucí jazyk náhodou přinesl, by byl biologický zázrak.

Rozumí se, že se Welzl při svém vypravování taky mýlil. Tak třeba když líčil svou čtyřletou pouť Sibiří k Ledovému moři, přehodil někdy dvě osady, jimiž procházel, takže bylo možno snadno dokázat, že takto jít nemohl. Ale kdybychom měli popisovat nějaký svůj loňský výlet, kdy jsme prošli za odpůldne třemi dědinami, které jsme viděli poprvé a taky naposledy, popletli bychom jejich pořadí – a Welzl táhl Sibiří po léta, a vyprávěl o tom o celý lidský věk později! Nebo zase vypravoval, že si na Sibiří trhal lusky svatojánského chleba, které tam ovšem trhat nemohl, protože tento strom tam neroste. Šlo zřejmě o lusky, které se podobají známé tehdy pochoutce chu-

dých, a nikoli o důkaz, že Welzl lže. Jindy spadá jeho mylné tvrzení na vrub jeho prostoty; často věřil i tomu, co vyprávěli jiní polárníci, zvláště byli-li to lidé požívající obecné úcty, ale stejně prostí jako on sám. Ale co je zde pravda viděná vlastníma očima a co rozkošný důkaz lidské prostomyslnosti nebo víry ve vyprávění cizí, to poznali dobře oba novináři stejně jako později každý soudný čtenář, který snadno rozliší Welzlovy přímé zkušenosti od slyšených polopравd nebo vyslovených báchorek. Z vědomé lži se novinářům Welzla usvědčit nepodařilo – a ostatně neměl nejmenšího důvodu mluvit nepravdy, když už i to, co považoval a o čem vyprávěl jako o samozřejmosti, znělo u nás jako krkolomná vymyšlenost.

Když Jan Welzl odjížděl v létě roku 1929 po poslední stránce stenogramu do Kanady, zatím do Dawsonu, který měl být nástupištem jeho další pouti na Novou Sibiř, nastala novinářům ještě daleko těžší práce, než bylo besedování s náčelníkem. Převedené stenogramy vyplnily na tisíc stran beznadějně zmatené tříšťe náhodného, ustavičně přetřhovaného vyprávění, takže bezmála celý rok musily pracovat nůžky a lepidlo, aby se to, co patří k sobě, opravdu k sobě dostalo a aby byly jednotlivé úseky Welzlova života i všechny jeho útržkové příběhy sceleny a taky správně časově rozmístěny – a teprve teď, z této docela nové základny, bylo možno přikročit k budování vlastního díla, které by mělo jakžtakž hlavu patu a které by, opřené o dodatečné zmoudření obou spolupracovníků nad stránkami odborné literatury v universitní knihovně, mohlo podat pokud možno bez větších omylů a nedorozumění svědectví o životě opravdu nejdobrodružnějšího Čecha, jaký kdy v našem století žil.

Tak vznikly dvě knihy Welzlových pamětí: *Třicet let na zlatém severu* a *Po stopách polárních pokladů*. Měla to být ovšem pouze kniha jediná; ale oba Welzlovi spolupracovníci nebyli ani v redakci ani v přířazeném nakladatelství tak velkými pány, aby mohli nedbat jejich potřeb a rozmarů, a tak bylo nutno roztržít paměti na dva kusy, což jednotě díla, jak se rozumí, sotva prospělo. Později vyšel jako ukázka svérázné Welzlovy dikce soubor krátkých příběhů s názvem *Ledové povídky* a ko-

nečně *Trampoty eskymáckého náčelníka* v Evropě, dokreslující Welzlův portrét jeho krátkým pobytem ve starém světě a zároveň složitý vznik jeho díla.

Obě hlavní Welzlovy knihy měly velký ohlas, ale zatím jenom mezi čtenáři; česká kritika neuznala za vhodné všimnout si jich byť jediným slovem, prostě proto, že tenkrát byla Praha středem světa a kromě ní nebylo života, a dílo vzniklé v Brně nemohlo být proto vzato na vědomost, zvláště když šlo k tomu o autora tak sporného. Jenom Karel Čapek je uvítal v *Lidových novinách* nadšeným a obdivným článkem a předpovídal jim světový ohlas.

Hádal správně. Obou knih si skórem rázem všimla cizina a již v roce 1932 vyšly zároveň v Anglii a v Americe v tamních největších nakladatelstvích, ba kniha *Třicet let na zlatém severu* byla dokonce poctěna americkým Měsíčním klubem cenou deset tisíc dolarů jako nejpozoruhodnější kniha roku. Obě knihy vyšly pak velmi rychle za sebou v sedmi jazycích.

Rozumí se, že zároveň s tímto úspěchem vznikly i pochybnosti, zda si snad Jan Welzl všechny své příběhy prostě nevymyslel. Nejhlasitější pochyby se ozvaly právě v zemi úspěchu největšího, ve Spojených státech, kde nejváženější newyorský deník *New York Times* věnoval neděli co neděli pravidelné sloupce učenému hádání čtenářů i odborníků kolem Welzlovy věrohodnosti i kolem jeho osoby vůbec. Nakonec tam nabylo vrchu mínění, že Welzlovy paměti jsou od počátku do konce geniální mystifikací, neslýchaným šprýmem, který si ztropil z celého světa – Karel Čapek, jehož úvodem se anglické i americké vydání začínalo a Welzlovi spolupracovníci uveřejnili konečně v *New York Times* podrobný článek o vzniku Welzlova díla a udali i jeho adresu. Náčelník, který žil v té době stále ještě v kanadském Dawsonu, byl nenadále překvapen návštěvou několika amerických reportérů, kteří se za ním vydali letadly, učinili s ním několik interview, přinesli mu jeho knížky a zároveň mu prozradili, jak slavným spisovatelem zatím stal.

Spory kolem Welzlovy věrohodnosti však ani teď nebraly konce a vrcholily konečně prohlášením kanadského eskymo-

loga profesora Wilhjalmura Stefanssona, rodem Islandana, že na Nové Sibiři nikdo nežije a nikdy nežil, ani Eskymáci, ani bílí polárníci, takže už prostě proto jde o zřejmé výmysly. Jiné jeho námitky se týkaly Welzlova popisu života novosibiřských Eskymáků, zvláště zmínky o předčasném dospívání eskymáckých děvčat. I když bylo možno velmi snadno namítnout, že Welzl, milující čistotu zrovna úzkostlivě, sotva kdy vlezl přímo do eskymáckého brlohu, a že se ani nemohl přesvědčit, kolik let má rodičí Eskymačka, že tedy prodal jak koupil, k tomu všemu od Eskymáků, kteří dovedli počítat sotva do desíti, přece jenom byla hlavní vědcova námitka, týkající se přímo neexistence života na Nové Sibiři, tak vážná, že mohla otrást vírou ve Welzlovu pravdu od základů.

Ale jako na zavalanou daly Stefanssonovi nečekanou odpověď senzační, fotografiemi provázené reportáže sovětských odborníků, členů vědecké výpravy antropologa profesora Pinněgina, kteří se vydali na Novosibiřské ostrovy hledat tam pozůstatky mamutů a jiných předpotopních zvířat, a kteří tam k nemalému úžasu našli nejenom předpotopní kostry, o nichž ostatně i Welzl mnoho vypravoval, ale taky živé lidi, stále usedlíky, bílé polárníky i Eskymáky, kteří dokonce měli zvoleného náčelníka, kteří se tam živili lovem a žili v jeskyních vystřílených ve skále, slovem všechno přesně tak, jak Welzl vyličoval. V těchto reportážích, uveřejněných v mnoha evropských časopisech o vánocích roku 1932, byly i fotografie krajiny, skalnatých břehů na Nové Sibiři, přesněji na ostrově Kotelném – i zde se reportáž přesně shodovala s Welzlovým líčením. Novosibiřské ostrovy, objevené roku 1773, byly takto objeveny znovu, navíc s tím, že jsou přes odlišné mínění vědců obydleny. Na omluvu Stefanssonova omylu nutno však uvést, že tento badatel se věnoval především studiu Eskymáků grónských a severokanadských, takže své popírání Welzlovy věrohodnosti učinil v dobré víře. Svůj omyl uznal.

Poslední pochybnosti o Welzlově věrohodnosti byly rozptýleny – a teprve po letech, na důkaz, že nikdo není prorokem ve své vlasti, byl napaden znovu u nás. Bylo to za světové války

a fašistickým perem, snad proto, že šlo o příběhy z oblastí náležejících Sovětskému svazu, o jehož civilizačním úsilí v pustinách kolem Ledového moře se Welzl několikrát uznale zmínil, nebo snad i proto, že Karel Čapek, fašisty nenáviděný, jediný ho u nás uvítal, ba učinil Welzla svým způsobem nesmrtelným tím, že mu byl vzorem pro jeho kapitána Vantocha v románě *Válka s mloky*.

Zbývá ještě sledovat Welzlovy osudy ode dne jeho odjezdu z Brna, od léta roku 1929. Asi čtvrt roku po odjezdu přišla od něho zpráva, že dorazil šťastně přes Montreal kanadskou pacifickou dráhou do tichomořského přístavu Prince Rupert, odtud lodí do Skagway na Aljašce, pak pěšky k Yukonským přejím Bílý kůň, známým nejenom z četných Londonových příběhů, ale taky z vyprávění samotného Welzla, a konečně po malé říční lodi do Dawsonu. Z pozdějších dopisů, adresovaných jednak spolupracovníkům a jednak jiným přátelům, plyne, že zde, před posledním úsekem daleké cesty z Dawsonu na Novou Sibiř, narazil na nečekanou překážku. Na Novosibiřské ostrovy se mohl odtud dostat pouze dvěma způsoby: buď pohodlně lodí po Yukonu přes celou Aljašku až do přístavu St. Michael v Beringově moři, kde už byl vlastně skoro doma, protože sem často zajížděl z Nové Sibiře, nebo pralesy ke kanadské řece Mackenzii až na Herschlův ostrov, ležící u jejího ústí, kde by se snad mohl připojit k nějaké velrybářské výpravě mířící k Nové Sibiři. Tato cesta, kterou také často podnikal, ta je ovšem nepoměrně obtížnější, zvláště když už je mládí pouhou vzpomínkou. Rozhodl se hned pro první možnost. Ale na aljašské hranici, v Eagle City, žádali po něm pět set dolarů záruky, že se ve Spojených státech nezdrží. Prohlásil, že kdyby měl tolik peněz, letěl by na Novou Sibiř vzducholodí. Americké úřady, které kdysi poslaly Welzla postrkem jako cizince s nezjištěným příslušenstvím do Evropy, zůstaly však komisně neoblomné. Proto se Welzl vrátil do Dawsonu, kde se přes zimu živil lovem zvěře a ryb. Jakmile po jaru počasí dovolilo, odvážil se přece jenom, důvěruje stále svým starým kostem, které zatím už nesly o dvacet kilo masa a tuku méně, táhnout pralesy k řece Mackenzii a po ní k Her-

schlovu ostrovu v Ledovém moři. Stálo ho to dvě stě dolarů; ale na tuto poslední výspu severokanadské civilizace dorazil už pozdě; žádná loď, která by ho dopravila k Novosibiřským ostrovům, neplula, patrně proto, že styk Ameriky s tímto sovětským územím zatím docela ustal. Vrátil se proto do Dawsonu – a zde už zůstal. Zdá se, že se tam nežil jenom lovem, ale snažil se na sebe upozornit i jako vynálezce. Svědčí o tom článek, který Welzl poslal chlubně do Brna; je to dokonce úvodník a líčí se v něm Welzlem vystavovaná „ustavičná hybná zdviž“, model vážící půl třetí tuny, přístroj, na kterém prý vynálezce pracoval sedmatřicet let. Úvodníkář, nazývající Welzla „nepochybným strojnickým géniem“, prozrazuje, že Welzl míní také zlepšit „stroj pro vzducholodi, poháněný dvěma hnacími šachtami ve spojení s turbínou poháněnou kroužící vodou pod tlakem“. Jak vidět, hamburský nezdar Jana Welzla neodradil.

Další zprávy z Dawsonu přicházely nyní stále řidčeji, až docela ustaly. Welzl nebyl zatížen sentimentálností, psát zvyklý nebyl, co bylo, bylo, jeho svět byl nyní jiný, byl to prostě člověk přítomnosti, jak není divu u tvrdého polárního lovce, který musí počítat především s reálným dneškem, má-li obstát. Dokonce když jeho kniha *Třicet let na zlatém severu* byla odměněna velkou cenou, z níž se do Evropy dostala sotva čtvrtina, nedotázal se, zda snad s ostatkem na něho nezapomněli. Je však jisté, že rozruch kolem jeho osoby a návštěva amerických reportérů mu získaly v Dawsonu popularitu a hodně mu při obživě pomohly. Ještě v prosinci 1936 dověděl se jeden z Welzlových spolupracovníků v kanadském Montrealu, že český polárník tu a tam píše tamnímu čs. generálnímu konzulátu. Od té doby náležel Jan Welzl mezi několik českých spisovatelů, o nichž se neví, zda někde žijí, nebo zda zemřeli.

Teprve přesně dvaadvacet let od poslední Welzlovy zprávy nastalo náhodou opravdu podivuhodnou i v tomto směru jasno. V prosinci roku 1958, právě ve chvíli, kdy Welzlovi spolupracovníci, připravující Welzlovo dílo k novému vydání, spisovali na závěr úvod a v něm zrovna líčili spory kolem Welzlovy osoby, vrcholící drtivým prohlášením Stefanssonovým, telefo-

novala Československá akademie věd, že *profesor eskymologic* na universitě v městě Hanoveru v severoamerickém státě New Hampshire Wilhjalmur Stefansson se hlásí – šestadvacet let po svém prohlášení o neobydlenosti Novosibirských ostrovů! – a prosí, zda by mu nemohla být udána poslední Welzlova adresa, protože by mu byl vítán při jeho životním díle o Eskymácích tento pramen, popřípadě údaje osob, s nimiž se Jan Welzl, nežije-li už, stýkal a o svém životě a zkušenostech jim vyprávěl. Welzlova adresa byla dávnému největšímu popěrači Welzlovy věrohodnosti poslána, načež profesor Stefansson poslal Akademii věd výsledky svého pátrání v Dawsonu skoro obratem. Jan Welzl, tak zjistil, žil v Dawson City plných dvaadvacet let, až do půle srpna roku 1951, kdy ve věku třiaosmdesáti let zemřel a byl na tamním hřbitově 18. srpna pochován. Tím se uzavírá poslední kapitola Welzlova života, zajímavá a taky dojmavá tím, že jasno kolem osoby tohoto nejdobrodružnějšího českého spisovatele nám získali vědci sovětští a američtí.

Nové vydání Welzlova díla je v podstatě knihou odlišnou od vydání prvního i všech dalších. Především byly obě knihy spojeny v jedinou, příhody podružné, nebo zase ty, které by mohly vést ke spornému výkladu, byly pomínuty, a konečně byla, jak se rozumí, čeština o pětatřicet let omlazena.

Edvard Valenta

Sibiří

k Ledovému moři

Často přemýšlím, kdy mne vlastně napadlo pustit se od Irkutska nekonečnou Sibiří na daleký sever a tam hledat štěstí.

Poprvé jsem připadl na tuto myšlenku v létě roku 1893, když jsme pracovali na kladení kolejí sibiřské železnice. Různí lidé se sešli při té práci, večer se vykládalo a já se ledacos doslechl. Někteří dělníci vypravovali, že daleký sever je kraj, kde může spokojeně žít ten, kdo má dobré ruce a dobrou hlavu, kdo nemusí být odkázán na jiné.

Mladý jsem byl, hlavu jsem měl plnou dalekého světa. Dávno už jsem nebyl nováčkem ve vandrování. Vždyť už v roce 1884 jako mladý tovaryš zámečnický zamířil jsem na vandru ze Zábřehu na Janov, odtud na Terst, do Bosny, Srbska, Rumunska a zpátky domů. Čtyři roky jsem tak chodil a měl jsem mnoho světa v nohách ještě předtím, než jsem šel znovu do Janova a odtud jako námořník do Severní Ameriky, zpátky přes Atlantický oceán podle břehů západní Afriky až ke Stolové hoře a Indickým oceánem do Vladivostoku, Port Arthuru a konečně na Bajkal.

Když jsem slyšel o životě na severu, kde je potřebí opravdových mužů, kde sice číhá smrt všude, ale kde člověk opatrný, zkušený a uvážlivý dosáhne štěstí, začal jsem o tom přemýšlet. Co kdybych se pustil pěšky přes celou Sibiř až k Ledovému moři?

Pravda: hrozná, neznámá pevnina ležela mezi mnou a tím nejasným cílem. Ale slyšel jsem, že různí političtí trestanci to prošli v okovech, putující několik let pralesy a pustinami a křižující nesmírné vodní toky. A to byli psanci, kteří museli dávat stále pozor, aby je nechytili kozáci a neubičovali k smrti nebo je nevrátili do okovů. Byli to lidé namnoze na smrt vysílení, s podlomeným zdravím. Když tihle prošli, proč bych to nedokázal já, člověk mladý, silný, zdravý, zkušený, který má našetřenou hezkou hromádku rublů, s nimiž by měl vystačit několik let? Cosi mně říkalo: „Projdeš. Štěstí stojí při tobě.“ Ale když jsem zase slyšel o divoké zvěři, o zrádných bažinách, kde komáří k smrti uštípají člověka, o smutných pustinách, kde jenom bílé lidské či zvířecí kosti jsou svědky někdejšího života, váhal jsem.

Naše práce na sibiřské železnici postupovala směrem k Irkutsku, kde jsme budovali železniční most. Když nastal konec léta, práce na mostě skončila a všichni, kdo jsme tu společně pracovali, jsme se rozešli na všechny strany. Já jsem se uchýlil do vesnice Chomustochu, sedmadvacet verst (28 km) od Irkutsku. Tam se žilo laciněji než ve městě, a protože jsem se stále zabýval svým plánem, nechtěl jsem ušetřené peníze zbytečně rozhazovat. Ubytoval jsem se u jednoho sedláka, dodnes na něho rád vzpomínám, byl to dobrák, jakých jsem v životě poznal málo. Býval kdysi politický trestanec, poznal mnoho bídy a utrpení, a proto měl dobré srdce. Stravoval jsem se u něho celou zimu nesmírně lacině; za dva ruble týdně jsem měl jídla a pití, že jsem to ani nesnědl. Za to jsem však také chodil do lesa a sekal mu dříví.

V tom spokojeném životě přišel den, který rozhodl o mém dalším osudu. Seděl jsem jednou v krčmě, když přišli dva neznámí lidé, přisedli k mému stolu, pili jsme společně, jazyky se rozvazovaly a vykládali jsme si o svých osudech. Když ti dva poznali, že mluví s člověkem, kterému mohou věřit a který je nezradí, přiznali, že jsou političtí trestanci, kteří před lety uprchli daleko na severu z trestanecké stanice a došli přes Sibiř až sem. Visel jsem na nich očima. Konečně lidé, kteří mi mohou

z vlastní zkušenosti povědět, zda se mám odvážit cesty z Irkutska k Ledovému moři! Ale naslouchal jsem zatím jejich vypravování, sám jsem ještě nemluvil. Vykládali, že jsou Poláci, byli kdysi zámožní a slušní lidé. Teď ovšem, jak jsem mohl poznat z jejich narážek, se živilí všelijak. Nejčastěji tím, že přišli k nějakému hospodáři a vydřeli od něho výpalné pod pohrůžkou, že mu zapálí střechu nad hlavou. Zkrátka bída udělá i z pořádných lidí lotry. Ale nemohl jsem myslet na takové věci, teď mi záleželo hlavně na tom, abych se od nich dověděl něco spolehlivého o cestování na severní Sibiř. Vyslechl jsem, jak uprchli, kolika pustinami, pralesy a osadami prošli, jak museli být opatrní na každém kroku. Nemohli nikde pár dnů pobýt, větším osadám se museli vyhýbat, aby nebyli zadrženi. V jedné vesnici přepadli v noci kováře, který jim pod pohrůžkou smrti sundal pouta. Teď mají namířeno do Mandžuska, vydávají se za ruské zemědělce, kteří hledají dobrou půdu.

Když jsem se konečně vytasil se svým plánem, nedivili se a naopak ho schvalovali. Pro schopného a rozvážného člověka je prý sever pravý ráj. Popsali mi přesně cestu, kudy mám jít, všechna města i menší osady, všechny pustiny, toky řek, hory, udali vzdálenosti a odhadovali, jak dlouho půjdu jednotlivé úseky. Mluvili tak přesvědčivě, že jsem neodolal. Poradili mi, abych si koupil pevný dvoukolový vozík a malého koně, že tak pocestuji pohodlně a budu mít ve voze také dobré a bezpečné lože. V zimě budu muset ovšem přezimovat někde pod střechou, kupředu bych se v zimních měsících nedostal. Radili mi také, abych za východisko své cesty zvolil Krasnojarsk. Z Irkutska k břehům řeky Leny je to prý sice mnohem blíže, ale krajina není tak schůdná jako rovina mezi Krasnojarskem a oblastí horní Leny.

Od toho setkání jsem už neměl pokoj. Hned na počátku jara jsem si koupil na trhu v Irkutsku koníka a káru. Koníčka jsem si vybral nejlepšího a dal jsem mu jméno Pony.

Kára měla dvě kola, byla pevná a opatřená dvojitým dnem. Tam jsem uložil veškeré náčiní, které jsem lacino koupil, když skončila práce na mostě a náradí se rozprodávalo. Ještě dnes si

pamatuji, že jsem za koně a káru zaplatil pětatřicet carských rublů. Pořídil jsem si také pušky, střelivo, zápalky a mnoho dalších věcí i zásob a rozloučil se v Chomustochu s hospodářem. Vydal jsem se na dalekou cestu: napřed na nádraží a vlakem na severozápad, do Krasnojarsku.

Nebyl jsem člověk učený, v mapách jsem se nevyznal, ale věděl jsem, že musím k severu, pořád a pořád na sever. Dodnes, když si vzpomínám na ten jarní den, kdy na cestách v okolí Krasnojarsku ještě ležel sníh, ale slunko už začínalo hřát, jsem dojat. Vždyť tato chvíle byla vlastně začátkem třicetiletého putování po končinách, o nichž se mi nikdy ani nesnilo. Dodnes mne při vzpomínce na ten den zaplavuje ten zvláštní pocit, jaký jsem tehdy měl. Říkal jsem si, že nemám žádný domov. Projdu-li, projdu. Neprojdou-li, neprojdou. Nemám nikoho, kdo by mne oplakal, kdybych zahynul. A tak mi bylo všechno jedno. Umínil jsem si, že než bych měl žít někde jako sluha nebo jinak zotročený člověk, raději se v mladých letech, kdy jsem při síle, vydám strašně daleko, budu pracovat a budu šťastný. Dnes mohu říci, že se mi to podařilo. Předemnou i za mnou zahynuly za těch třicet let sta a tisíce lidí. I na Sibiři, na cestě, kudy jsem já kráčel, skončilo mnoho lidí v zubech vlků, medvědů a šakalů, v mračnech komárů nebo v bílých sloupech sněhové vichřice. Ale já jsem prošel vždycky šťastně. A když jsem později počal žít mezi Eskymáky, poznal jsem, že jsem dobře udělal, když jsem našel svůj nový domov na stará léta, a že žiji šťastnější a krásnější život, než bych byl žil v krajích, které jsem opustil.

Mohl jsem ovšem do Vladivostoku a odtud bych se byl možná dostal nějakou lodí k Beringovu moři. Ale mně nezáleželo na čase; chtěl jsem hlavně cestou poznat neznámé kraje a tamní život.

Hned první vzpomínka z mé cesty je neveselá. Když jsem přijel do Krasnojarska, připlul tam zrovna po řece Jeniseji transport politických vězňů. Jel jsem právě se svou károu nedaleko plotu, kam ti lidé zajížděli pod dohledem kozáků. Povídám si: „Podíváš se, co s nimi dělají.“ Zastavil jsem, slezl z vozu a předstíral, že opravuji postroje. Přitom jsem nakukoval, jak

ti trestanci vypadají. Byli to samí muži, někteří vypadali velmi slušně v obličejí a bylo na nich vidět, že to nejsou zločinci, ale dostali se tam proto, že byli proti carovi a jeho vládě. Kozáci s nimi surově zacházeli, až mně vlasy vstávaly na hlavě, a mysl jsem si: „Můj ty bože, co je člověk na tomto světě!“ Někteří plakali, jiní jen smutně hleděli před sebe.

Pozoroval jsem je nějakou chvíli, když tu přišel kozák a hrubě se mne ptal, co tu dělám. Ukázal jsem mu mlčky na vůz, opravuji postroje. Řekl mi, že tu nesmím dlouho okounět, a abych se hleděl ztratit. Sedl jsem si na vůz a pomaloučku jsem jel podle plotu, ještě jsem sledoval ty ubožáky posledním pohledem. Dlouho jsem na ně myslel a ptal se sám sebe, odkud asi přijeli. Ale tato smutná podívaná mne zároveň posílila, protože jsem viděl, jak je můj osud proti jejich neštěstí dobrý. A to mne utvrzovalo ve víře, že se mi cestou nic zlého nestane.

První větší osadou, na kterou jsem v tomto kraji východně od Krasnojarsku mezi mongolskými kmeny narazil, bylo městečko Kačuga. Nemohu si stěžovat, že by se mi bylo vedlo v prvních týdnech cesty zle. Mezi Mongoly se mi vždycky tu a tam podařilo obstarat si nějaké živobytí. Jednoho večera jsem přišel do vesnice, kde seděli obyvatelé pohromadě před domkem, děvčata tančila, muži hráli na jakési balalajky. Dívky, z nichž některé byly velice hezké, krásně zpívaly a točily se dokonce i na špičkách. Tito lidé měli krásné polnosti a statky. Byla tu široká rovina bez pralesů, kolem velká stáda ovcí, koní a krav.

Stál jsem tu chvíli, díval se na jejich veselí a rozhodl jsem se, že tu zůstanu přes noc. Bohužel jsem se s nimi nemohl napřed dorozumět. Když jsem však večer asi o osmé hodině seděl u svého vozíku, kde jsem spával pod plachtou napnutou na půlkruhových obručích, přišla za mnou děvčata, nakukovala do vozu a povídala, nevěděl jsem však co. Některá uměla trochu rusky, tak jsem nakonec porozuměl, že chtějí, abych nespal venku, ale abych šel k nim, že mi najdou místo, kde bych přenocoval, protože spát venku je nebezpečné. Může přijít divoká zvěř, hlavně šakalové. V domku budu v bezpečí, protože ohně hoří po celou noc.

Neměl jsem mnoho chuti spát pod střechou, protože jsem jim moc nevěřil. Ale když mě dívky pořád a pořád přesvědčovaly a řekly mi, že ve vesnici je kozácká stanice a ruský vládní úředník, dal jsem si říci. Koně jsem postavil k jednomu stavení pod stříšku a vešel dovnitř. Sotva jsem byl pod střechou, už jsem toho litoval. Nelíbilo se mi tu ani trochu, hrozně to páchlo kyselým potem. V maličké světničce ležela celá rodina, asi deset lidí. Většinou spali nazí, i ženy, které se před cizincem nijak neostýchaly. Naproti tomu jiní spali v kožešinách. Nějak jsem se vymluvil a vrátil se zas do svého vozu. Nejen nad spánek pod širou oblohou! Zde jsem dýchal opravdu boží jarní vzduch, kdežto tam v tom smradu bych se byl zadusil.

V této vesnici jsem také poprvé ochutnal kyselé koňské mléko. Říkali tomu *surovár*. Ti dobří lidé, kteří ke mně byli velmi laskaví, mi ho rána podali k snídani velkou nádobu. Zvedl jsem to k ústům s nedůvěrou, protože mléko bylo namodralé. Usrkl jsem a hned se mi chtělo zvracet, neboť to odporně páchlo koninou. Polkl jsem doušek s velkým přemáháním, mlaskal a liboval si, jak mi to chutná. Hospodář byl velmi potěšen. Pak jsem poodešel, vylil jsem ten neřád na hnůj, vrátil se a znovu děkoval. Nechtěl jsem ty lidi zarmoutit, byli ke mně tak hodní.

Ptal jsem se, dostanu-li tu koupit chleba. Říkali, že chleba neprodávají, ale mohou mi ho dát. Darovali mi kus podivného tmavomodrého chleba, který byl tak tvrdý, že jsem ho mohl nabíjet do kanónu jako střelivo.

Ptal jsem se hospodáře, jestli tak tvrdý chleba jedí. Přisvědčil. „Proboha, vy ale musíte mít zuby!“ divil jsem se, ale chleba jsem zahodit nechtěl. Cestou ho nalámu a rozmočím ve vodě. Dali mi také koňské maso, nemohl jsem je však vézt daleko, během dne bylo dosti teplo a maso brzo zapáchalo. Později jsem ho vyhodil, a tak jsem ze štědrosti těch lidí mnoho užitku neměl.

Přívozem, což byl vor, jsem se dostal přes obrovskou řeku Angaru. Projížděl jsem dále krajinami, kde bydlí různé mongolské kmeny, a tu mne konečně upozorňovali domorodci, vesměs kočovníci, že brzy narazím na řeku Lenu a hned za ní na Kutskou pustinu. Než jsem tam došel, projel jsem ještě dvě malé mon-

golské vesnice. V jedné z nich bydleli Burjati, lidé vysokých postav, nosili se v červených kaftanech. Slyšel jsem, že prý velice rychle vymírají. Byli protivní, nedostal jsem od nich ani kousek jídla, a to jsem jim nabízel peníze. V druhé vesnici žili Tunguzové, ti už byli dobří. Zvečera seděli společně před domkem a hráli a tančili při balalajkách. Dostal jsem od nich různé živobytí, mnohem lepší než od těch lidí s kanónovým chlebem. Byli také mnohem čistší, jedli i hovězí maso a brali za potraviny peníze. Nakoupil jsem si skoro plný vozík jídla za tři carské ruble. Spínal jsem ruce, jak to bylo laciné, a často jsem později, hlavně na Aljašce, uprostřed děsné drahoty, vzpomínal na tuto vesnici na sibiřské rovině. Žehnal jsem v duchu těm dobrým lidem, když jsem se pomalu vydal k řece Leně.

Nešel jsem nazdařbůh, rovinou se táhla cesta, která mířila přímo k přivozu. Na břehu řeky, tady v horním toku hodně široké, bydlel starý převozník. Měl tu dřevěné lešení, z něhož vybíhalo železné lano k druhému břehu. Na vor mohly až dva páry koní a za převoz se platilo deset kopějek.

Z radosti, že jsem se dostal přes řeku, která mne povede k severu, dal jsem tomu starci deset rublů. Klekl si a políbil mi obě nohy. Nelitoval jsem, že jsem mu zaplatil tak královsky. Poradil mi kudy přesně jít, než se dostanu ke Kutské pustině.

Cestou jsem přišel do třetí mongolské vesničky, ležící poblíž řeky. Bydleli tam Tunguzi i Burjati. Byl tu také maličký obchůdek, ve kterém jsem si doplnil zásoby, abych prošel šťastně pustinou, která byla jen několik dní cesty odtud. Hlavně jsem naplnil vozík ovsem pro koně. Zůstal jsem tu celý půlden a pak jsem směle vyrazil. Věděl jsem, že se blížím k obtížnému úseku velké pouti.

Čtyři dny ještě vedla cesta krásnou rovinou na pravém břehu řeky Leny, podle níž se táhly pralesy, až konečně čtvrtého dne jsem stál na pokraji Kutské pustiny. Jsou to smutná, truchlivá místa, holý, vedrem rozpálený písek, přerušovaný tu a tam ostrůvky nebo pruhy sluncem spálené trávy, po níž vedla cesta vyjetá mongolskými sedláky, místy se však koleje ztrácely v písku. Cestoval jsem v palčivém vedru velmi pomalu. Po pravé ruce

jsem měl nekonečnou pustou pláň, po levé pruh pralesa ukazoval, kudy se valí řeka Lena. Podle řeky jsem jít nemohl, lemoval ji neproniknutelný pás houští, křovisek a močálů. Ale řeka mi ukazovala směr, šel jsem přímo k severu a nesměl jsem se od ní vzdálit. Někdy jsem se držel jen několik set kroků od vody, abych co chvíli běžel k řece a naplnil soudek vodou. Leckdy jsem běžel denně desetkrát i patnáctkrát, abych napojil koníka, který by byl zízní a vysílením padl. Živé duše jsem tu nepotkal po celé dny a byl jsem rád, když jsem konečně na druhém konci této pustiny radostně vydechl.

Jednou jsem v té pustině uviděl hromádku lidských kostí, smutný důkaz, že nějaký zmožený poutník zde klesl a už nevstal. Nebylo mi valně při pohledu na ty smutné zbytky. Ale mnohem větší hrůzu mi naháněla místa, kde písek ustupoval suché trávě, jejíž vyprahlý koberec se rozprostíral donedohledna na všechny strany. Zde jsem se bál zapálit sirku, protože bych mohl hned stát uprostřed moře plamenů. Nemohl jsem si vařit, ba ani dýmku jsem si nesměl zapálit. Cestoval jsem vždycky od rozbřesku až do hlubokého soumraku, pokud jsem viděl na cestu, protože jsem věděl, že koník jde velmi pomalu a že musím počítat se ztrátou několika hodin denně donáškou vody. Chtěl jsem mít tyto nehostinné kraje co nejdříve za zády.

Pustina nenadále skončila hradbou pralesů. Jak jsem si odychl! V pralesě je zvěř, kterou mohu střílet, je tu stín a s malou károu se v něm jede pohodlně, zvláště když tu byla cesta ukazující směr ke Kirensku.

Několik dní jsem táhl tím pralesem, až jsem spatřil před sebou město ležící u řeky Leny. Měl jsem za sebou těžký kus cesty, malé vítězství v celkovém velkém boji se sibiřskou pevninou, opravdu malé, které však těšilo.

V Kirensku jsem viděl už samé mongolské kmeny, jen tu a tam jsem zahlédl bílou tvář. Kromě obchodníků tu byli také řezníci, kteří prodávali hovězí a sobí maso nesmírně lacino. Byl zde ruský vládní úředník, ba i soud. Nešel jsem však k úředníkovi ani k soudci, protože jsem měl živobyčí dost a nepotřeboval jsem od nikoho pomoc ani podporu. Chodil jsem po

Kirensku a pozoroval obyvatele a jejich mrav. Nejvíce tu bylo Tunguzů. Zahlédl jsem tu a tam také politické trestance, kteří zde sice žili v poutech, ale někteří na vlastních usedlostech se svými rodinami. Viděl jsem, že tu je dobrá krajina, byla tu velká stáda dobytka. Rozradostnil mne hlavně pohled na stáda sobů. Cítil jsem, že jsem přece jenom postoupil trochu k severu, který je jejich domovem.

Nezdržoval jsem se v Kirensku dlouho, nakoupil jsem si hodně střeliva a vyrazil směrem na Vitimsk, zase poblíž řeky Leny. Zde už vedla cesta místy pralesy. Byly tu stezky, ale velice zanedbané, místy se ztrácely. Tu a tam jsem potkal nějakého sedláka, vesměs samé dobré lidi.

Kdybych byl vypadal nějak podezřele, snad by se byli do mne pustili a táhli mě zpět k úřadům, ale pokojného vandrovního nechali vždycky projít, ba leckdy jsem od nich ještě i něco dostal.

Klidná cesta náhle končila před tokem mohutné řeky. Byla to řeka Vitim, široká asi sto padesát metrů.

Co teď?

Celé dva dny jsem běhal po břehu a hledal koleje vedoucí do vody. Konečně jsem objevil stopy selských vozů k vodě. Hned jsem se svlékl donaha a zkoušel jsem napřed sám se dostat na druhý břeh. Jakou jsem měl radost, když jsem zjistil, že nejhlubší voda mi sahá jenom po prsa! Hned jsem se vrátil pro koníka a společně jsme táhli káru ve vlnách po nerovném dnu. Byla to těžká práce, dvě hodiny nám to trvalo, ale nakonec jsme se šťastně dostali na druhý břeh, kde nás čekala nádherná louka. Tráva tu byla vyšší než člověk. Pustil jsem mokrého koníka, aby se napásl, sám jsem běhal chvíli po břehu sem a tam a poskakoval jsem, abych se zahřál po tak dlouhé lázni. Konečně jsem se oblékl a vařil si oběd, zatímco kůň se pásł. A nyní dál podle řeky na Vitimsk!

Byl jsem tam velmi brzo, cesta byla pohodlná. Ve Vitimsku jsem se zdržel dva dny, musel jsem trochu vydechnout a nakoupit zásoby. Zde jsem viděl mnohem více příslušníků bílého plemene než v Kirensku. Mezi Mongoly se už objevovali také Jakuti. Seznámil jsem se s několika tamními rodáky, Rusy,

jimž jsem vypravoval, že jdu z Krasnojarsku k Ledovému moři. Smáli se, až se za břicha popadali, a říkali, abych nebláznil, že takovou cestu není možno zvládnout. Nedal jsem na jejich slova, nezviklali mě, mé rozhodnutí bylo pevné. Vydal jsem se na další cestu v naději, že svého cíle dosáhnu.

Hned za Vitimskem jsem narazil na obrovské pralesy. Místy se mi šlo špatně, protože cesty se ztrácely a musel jsem jít mezi stromy. Ale nebyly tak blízko u sebe, abych s károu neprojel. Rostly tu stromy s dlouhými lusky, trochu podobnými svatojánskému chlebu. Visely tak nízko k zemi, že jsem je mohl trhat oběma rukama. Stály tu břízy, jedle, smrky, které se splétaly nahore ve větvích v jednotnou, hustou zelenou klenbu. Když jsem se někdy zastavil a hleděl nahoru do korun, až mne hrůza obcházela nad ohromností těch stromů. Prošel jsem později skoro všemi nekonečnými a hroznými pralesy v severní Kanadě a na Aljašce, ale nikdy jsem tam nebyl tak sklíčen a sevřen takovým pocitem vlastní ubohosti proti mohutnosti pralesa jako zde. V některých místech byla zelená střecha věkovitých stromů tak hustá, že jsem musel za bílého dne rozsvítit lampu a pomalu postupovat mezi sloupovím kmenů. V tomto hlubokém šeru byl alespoň příjemný chládeček.

Horší bylo, když jsem narazil na ošemetné bažiny. Ale tu a tam jsem zase našel stezku a sledoval ji, ba potkal jsem dva nebo tři selské vozy. To táhli domorodci do Vitimska na trh. Bažiny byly z dešťové vody, nevznikly rozvodněním řeky Leny, kterou jsem nechal za Vitimskem dosti daleko vlevo.

Půda v pralese je pokrytá mechem, tu a tam se krčí křoviska, všude leží spousta spadlých větví, ty větší jsem musel často odstraňovat, abych mohl projet. Místy leží křížem krážem přes sebe stromy povalené stářím a většinou proměněné v troucheň plnou hmyzu. Ale přes cestu neležely nikdy; viděl jsem na několika místech, že strom kdysi padl přes cestu, ale byl odsekán, aby nevadil při jízdě.

Cesta pralesem netrvala dlouho, asi tři dny pomalé jízdy, pak se stočila z pralesa ven do bažin, kde jsem místy zapadl do bahna po kolena. Ale projet jsem musel. Po bažinách

přišly nové hluboké pralesy. Cestou však mé zkušenosti, odvahy i víra rostly. Člověk narazí na ledacos, před čím chvilí stojí zmaten a neví, co si počít. Ale takových chvil ubývalo. Velké potíže jsem však míval při cestování pralesy s křovisky, které tvořily vždycky na pokraji lesa neproniknutelný pás, široký někdy padesát, někdy i pět set metrů. Hluboko v pralesu už tahle křoviska nebyla. Někdy jsem se jím musel doslova prosekávat, jestliže jsem chtěl jet dál. Některý den jsem potkal tři i čtyři medvědy. Vždycky jsem hned popadl pušku a byl bych střílel, kdyby medvěd na mne nebo na mého koníka útočil. Ale nikdy se to nestalo, tahle zvířata mi dala pokoj.

Vlky jsem tu nikde neviděl. Bylo léto, v té době táhnou víc k severu. I medvědi se častěji zdržují na otevřených prostranstvích, na rozlehlých paloucích.

Pralesy se táhly nekonečnými rovinami, jen místy jsem viděl po stranách hory, kterým jsem se vyhnul. Řídil jsem se zásadně svým směrem. Tak to šlo týden za týdnem. Potkal jsem vesničky, kde žili Lamuti, Jakuti i jiné kmeny, které jsem ani pořádně neznal. Mluvili však všichni skoro tímž jazykem a všiml jsem si, že mají trochu odlišný vzhled od kmenů jižnějších. Zvláště Jakuti ke mně byli vždycky velmi přívětiví a mnozí z nich mluvili dobře rusky. Obyvatelé, kteří žili v krajinách obklopených v dálce pralesy, se většinou živili pěstováním lnu. Tím se nejvíce zaměstnávaly ženy, zatímco muži jezdili v létě k řece Leně lovit ryby a zvěř. Když jsem tudy šel, byly v celé dědině vždycky doma jenom skoro samé ženy, které mne zvaly domů, že mne pohostí, a slibně se při tom usmívaly. Ale já jsem zdaleka neměl myšlenky na nějaké milování, byl jsem ušlý a unavený. Zdržel jsem se vždycky jen tak dlouho, abych pojedl trochu ryb, které mi nabídly. Měly i chleba, ale chutnal tak odporně, že jsem ho nemohl jíst. Ostatně jsem se jich štítil, byly to ženy náramně špinavé a páchly. Zvláště Lamutky a Tunguzky; Jakutky byly čistší. Lid je to hodně chudý.

Ptal jsem se pořád, jak daleko mám ještě do Olekminska, jímž jsem musel projít. Ukazovaly na sever, že ještě velice daleko.

V pralesích, do kterých jsem potom znovu zapadl, jsem k malé radosti na slušné stezce uviděl stopy vozů a sobů. Věděl jsem, že jsem na správné cestě, a opravdu jsem se přesvědčil, že jedu dobře, když jsem narazil na další vesnici. Nakoupil jsem si tu plný vůz zásob, ale měl jsem s tím dost trápení. Zdejší lidé totiž nechtěli peníze, chtěli měnit. Jenže já jsem jim nemohl nic nabídnout, měl jsem samé dobré věci, které jsem potřeboval. Konečně jsem přece nakoupil všechno, co jsem chtěl, a nesmírně lacino. Věděl jsem, že mám před sebou předlouhou cestu do Olekminska a že teď už v pralesích žádná vesnice nebude.

Nastalo putování věčnými a věčnými pralesy a skalami, den za dnem, týden za týdnem. Dva měsíce jsem teď táhl v jediné túře a nemyslel na čas, ztracený a osamělý v neznámých končinách, kde jsem často nevěděl, jdu-li vůbec dobře. Ale věděl jsem, že směr neztrácím. Snad si několik dní zajdu, možná jdu oklikou, ale na sever mířím správně.

Jak jsem žil, jak jsem se živil v těch smutných pralesích sibiřských?

Ráno jsem obvykle vstal ve dvě ráno a vydal jsem se potichu do křovisek, kde spali zajíci. Tam jsem několikrát praštil holí a zabil jsem jich někdy dvacet až padesát. Stáhl jsem je, složil dole na káře a nasolil, abych měl zásobu na doby, kdy přijdou hubenější kraje. Soli jsem vždycky vezl přes půl metráku. Nasolené maso jsem zabalil do mokrých hadrů, aby dlouho vydrželo. Putoval-li jsem krajinou, kde nebyli zajíci, dělal jsem si z kukuřičné a bílé rezné mouky a předvařovaného másla pleskanky. Také jsem pekl placky z lusků podobných svatojánskému chlebu, pro sebe i pro koníka. Kůň měl tyto lusky velmi rád.

Strach jsem necítil. Pravda, někdy jsem si říkal, co kdybych se tu ztratil, kdybych si zlomil nohu nebo se nějak poranil, kdybych dostal horečku a nemohl dál, že bych tu zahynul bez pomoci, a nikdy by se nikdo nedověděl, že tudy někdo šel a nedošel. Ale den za dnem jsem tak srůstal s pralesy a osamělým životem v nich, že jsem se cítil všude doma, bylo mi tu dobře a nebál jsem se zlého osudu. A když jsem po dnech blou-

děni konečně zase stál na vyjeté cestě a mohl děkovat osudu, že přece jen mě správně vedl, už jsem ani necítil nějakou úlevu, považoval jsem to za samozřejmou věc. Vždyť jsem věděl, že můj cíl je v nedohlednu, že se zase ponořím do pralesů, zase potáhnu pustinami, a pořád a pořád nebude té cesty konec.

Nikdy v životě jsem však neviděl smutnější pralesy než ty, kterými jsem nyní putoval k Olekminsku. Padá tu na člověka tíseň, ba i já, který jsem si zvykl na toto bloudění, sedával jsem tu zvečera smutný a zamyšlený.

Ztracený v krajinách, kde jsem dlouho a dlouho lidskou nohu nepotkal, došel jsem konečně na místa, kde lidé u řeky i v pralesích kopali zlato. Bylo to před Olekminskem. V těchto pralesích jsem dělal strašné okliky, často jsem se vracel a nacházel místa, kde, jak se mi zdálo, jsem už byl. Dobrá nálada mě opustila. Leckdy jsem se mohl dostat za tutéž dobu desetkrát dál. Ale co jsem měl dělat, když jsem pravou cestu najít nemohl? Šetřil jsem moukou a pleskánky jsem pekl jenom z lusků. Chutnaly jako mandle, jedl jsem je rád, ale chyba byla, že jsem po nich vždycky dostal průjem, slábl jsem, a tak moje dobrá nálada byla brzo tatam. Vařival jsem si z lusků také kávu, ale ani tu jsem dobře nesnesl. Často jsem ve voze pod plachtou celé noci vzdychal, sténal a svíral si břicho oběma rukama.

U zlatonosných říček jsem se ptal, jsem-li už blízko Olekminsku. Řekli mi, že ne, že tak rychle vrabec neskáče. Zarmoutilo mě to. Odpočíval jsem poblíž zlatokopecských táborů a díval se, jak lidé pracují. Zjistil jsem zakrátko, že mezi dělníky bylo mnoho politických trestanců v železech, ostatní pracovali jako námezdní dělníci, většinou pro belgické a francouzské společnosti. Samostatně se tu nikdo nemohl uchytit. Svobodní dělníci pracovali na akord (tj. úkolová práce mzda, oproti mzdě hodinové) a nemohli si zde vydělat denně víc než jeden, nanejvýše dva ruble. Přesto tu bylo všude okolo velmi mnoho lidí jako vždycky tam, kde se zablýskne zlato.

Pro mne tyto zlatonosné řeky měly jedinou výhodu – přestal jsem bloudit; potkával jsem denně lidi a mohl jsem jít pořád nejbližší cestou do Olekminska.

Ale lidí ubývalo a znovu jsem zapadl do osamělých končin, putoval jsem zase dlouhé dny v pralesích, až jsem ztratil všechny cesty. Blížil se pomalu podzim a s ním chmurné myšlenky, co by se stalo, kdybych nevyšel z toho hrozného bludiště dříve, než uhodí zima.

Počali se objevovat vlci, viděl jsem někdy v dálce celé smečky. Ale na konci léta ještě nebyli nebezpeční, při trošce opatrnosti se smečka neodváží blízko.

Jak jsem jásal, když jsem po smutných týdnech viděl mezi stromy před sebou jasné světlo rozlehlých krajín pod volnou oblohou! Konečně opouštím pralesy!

Ale radoval jsem se předčasně. Byly to otevřené tundry, pokryté miliony drobných pahrbků asi půl metru vysokých; cesta vedla pořád nahoru dolů, nahoru dolů, ustavičné kodrcání, místy mizela tundra pod vodou, já jsem však musel projít, šel jsem někdy po paže ve vodě a strkal káru zezadu na ty hrboly, když už koník nemohl. Držel se skoro pořád na pahrbcích, já šel vzadu trochu ze strany a pomáhal jsem udržovat rovnováhu, aby se kára nepřevrátila se vším všudy do bažin.

Dlouho jsem putoval tundrou, cesta se nesmírně vlekla, až jsem se znovu ztratil v pralesích. Tady jsem narazil na domorodce, kteří mi ukázali, kudy nejbližší k Olekminsku. Přicházel jsem do krajiny protkané čistými říčkami, tu a tam se lesklo jezero, na jehož březích lovíli lidé ryby a sušili je. Chodil jsem mezi nimi a přižívoval se. Ryb mi dali dost, byli štědrí, ale jejich ryby byly tak natvrdo sušené, že jsem si je musel rozvařovat. Ale i tak to bylo nechutné jídlo, nebyl jsem na ně zvyklý a nedělalo mi dobře. Byl jsem rád, když jsem se z této jinak krásné krajiny dostal. Jezera, která jsem musel objíždět, a říčky, jimiž jsem se musel pracně brodit, hrozně zdržovaly.

Na dobré půdě, která se prostírala za jezernatou krajinou, jsem pokračoval rychleji několik dní, až jsem konečně před sebou uviděl město. Byl to Olekminsk, městečko obklopené zalesněnými pahorky. Samé malé dřevěné domky, kupící se na břehu řeky Leny, která mi stále ukazovala směr. Zde je to už obrovská řeka; v létě sem přijíždí velmi mnoho lodí, které při-

vážejí zásoby jednak pro městské obyvatele, jednak pro zlatokopy, kterých tu bylo v okolí plno. Na zlatých polích kolem Olekminska pracovaly tisíce lidí.

Ale ani zde jsem dlouho nepobyl, chtěl jsem se dostat co nejdále, než přijde zima. Věděl jsem, že můj nápad použít při tak velké cestě malého koníka nebyl zrovna nejvhodnější; měl jsem si koupit dva silné koně, abych cestoval rychleji. Ale teď jsem si už na dosavadní způsob cestování tak zvykl, že jsem nechtěl měnit.

V Olekminsku jsem se ohlásil na úřadě, u nějakého plukovníka. Prohlédl si moje papíry, pokýval hlavou a řekl, že jsem pro něho právě tak dobrý člověk jako carův bratr, že mám dobrý pas a dobrá vysvědčení. Vidí, jak dobře jsem pracoval v Port Arthuru na válečných lodích, stejně jako na stavbě transsibiřské dráhy, člověk tak pořádný musí dostat všechno co nejlevněji. A tak jsem opouštěl Olekminsk s plnou károu nových zásob, nakoupených opravdu neuvěřitelně lacino.

I za Olekminskem jsem ještě potkal mnoho dobrých lidí, kteří mé zásoby doplnili, a dokonce za to ani nic nechtěli. Tu a tam jsem zahlédl politické trestance.

Pohltily mne znovu nekonečné pralesy. Na jednom místě, kde byl prales nesmírně hustý, jsem jel kolem obrovského stromu, když vtom proti mně zpoza kmenu vyskočil nějaký člověk. Strašně jsem se vyděsil, kolena se mi podlomila a myslel jsem, že poslední chvilka mého života je tu. Neznámý vypadal jako divoch, skočil až ke mně a volal: „Héda! Héda!“ Vzpamatoval jsem se, strhl jsem bleskem pušku z ramene, namířil jsem na něho a vykřikl, že ho ihned provrtám kulkou, jakmile se přiblíží ještě o píd.

Tu se ten člověk usmál, mávl rukou a řekl, abych zbraň odložil, že mi nic neudělá, že mě chtěl jenom pozdravit. Stál jsem chvíli v rozpacích, pozoroval jsem ho, a tu jsem vyčetl z jeho obličejce, že má dobré srdce. Odložil jsem tedy zbraň a povídám:

„U čerta, kde ses tady vzal, na tak ztraceném místě?“

Neznámý se rozpovídal. Byl politický vězeň, uprchl před dvanácti lety, usadil se zde v dubu a tak tu od té doby žije. Ptal